

Етті мал шаруашылығында маусымдық төлдетуді ұйымдастыру

Маусымдық төлдеу жұмыстары - етті мал шаруашылығының қарқынды-жайылымдық технологиясының маңызды буыны. Сиыр еті мен сүтті мал шаруашылығындағы тиімділігі көбінесе төлдеу маусымына байланысты.

Өнімділіктің міндеті - жылдың қолайлы уақытында ұрпақ алу. Жас төлдерді өсіру мерзімі жас жануарлардың жақсы дамуына, азық-түлік ресурстарының экономикалық айырмашылығына, жұмыс күшін ұтымды пайдалануға және жануарларды өсіру құнын төмендетуге ықпал ететін кезеңмен сәйкес келуі керек. Осы тұрғыдан алғанда, маусымдық төлдету етті мал шаруашылығында тиімді.

Маусымдық төлдетуді барлық фермаларда бірдей қолданбайды. Етті бағыттағы көптеген шаруашылықтарда төлдету жыл бойына созылады. Бұл бірқатар себептерге байланысты болады: біріншіден, жануарларды тамақтандыру деңгейіне елеулі түзетулер енгізіледі, екіншіден, мақсатты емес, малды ұрықтандыру уақыты реттеледі. Табындарды өсірудегі белгілі бір ауытқушылықтаға және бұзаулардың аз шығуына байланысты ферма жұмысшылары керек кезде сиырларды немесе таншаларды жұптауға тырысады.

Алайда, етті мал шаруашылығының тиімділігін арттыру үшін жұптаудан бас тартып, жануарлардың маусымдық төлдеуіне көшуіңіз керек. Жыл бойы төлдеу өте үлкен артықшылықтар береді.

Етті мал шаруашылығында қысқы-көктемгі төлдеу ең тиімді болып табылады, онда төл мал жайылымға шыққанға дейін 1-2 ай бұрын пайда болады. Қысқы-көктемгі төлдеумен бірге аналықтардың қасында бұзау өсіру жақсы нәтиже береді. Жайылымға шығатын сиырлар сүт қосады – бұзаулар да сол кезде азықты көбірек қажет етеді. Ерте бұзаулар кейінгі бұзауларға қарағанда күшті өседі. Оларды қыркүйек-қазан айларында 190-200 кг салмаққа жету үшін аналықтан айырған жөн. Ерте төлдеу экономикаға пайдасы зор және жылдың алғашқы айларында фермаларға қосымша жұмыс күшін тарту оңайырақ болады (қыста адамдар аз жұмыс істейді). Мұндай төлдеу шаруашылыққа ет төлін дайындау және оны іске асыру мерзімі тұрғысынан да тиімді. Оның құрамында екі жаз және бір қыста, ал тамыз-қыркүйек айларында салмағы 380-400 кг болатын бір жарым жасындағы төл сатылымға жіберіледі.

Фермада бұзаулауға арналған қоралар бөлменің соңғы бөлігінде сиырлардың шамамен 10% - ына және бұзау қораларына орналастырылған. Қораларда төлдеу жүргізіледі және бұзаулар сиырлармен бірге кемінде 10 күн ұсталады. Содан кейін сиырларды қашаға бөледі, ал бұзауларды шөп, концентраттар, минералды қоспалар мен суаруға арналған астауларымен жабдықталған қашаға қамайды. Бұзаулар емін-еркін қозғалып, жақын жердегі аналықтарын қалаған кезде еме алады. Сиырлар төлдеген сайын оларды күтіп-бағу үшін қашаның ауданы ұлғаяды. Күндіз сиырлар серуендеу ауласында болуы мүмкін (оның бір бөлігі жүктілерге, екіншісі бұзаулаған аналықтарға арналған); содан кейін олар тамақтандырылады.

Бұзаулардың шығымдылығын арттыру үшін мынадай ұйымдастырушылық, зоотехникалық және ветеринариялық талаптарды сақтау қажет: толыққанды тамақтандыруды ұйымдастыру; бастапқы зоотехникалық есепке алуды жүргізу; жас малды өсіру ережелерін қатаң сақтау; сиырларды және қашарларды бақылау кезінде анықтау жөніндегі жұмысты нақты ұйымдастыру және оларды уақтылы жабу немесе жоғары сапалы тұқыммен ұрықтандыру, жасанды ұрықтандыру жөніндегі нұсқаулықты және сиырларды шағылыстыруды ұйымдастыру ережелерін қатаң сақтай отырып; төлдегеннен кейін сиырлардың гинекологиялық ауруларының алдын алу және уақтылы жыныстық функцияны ынталандыру үшін дәрумендер мен минералды препараттарды қолдану, табиғи әдістерді пайдалану.

Етті мал шаруашылығындағы алдыңғы қатарлы асыл тұқымды шаруашылықтардың тәжірибесі көрсеткендей, жасы мен тірі салмағы бойынша біртекті ірі табындарды қалыптастыруға, малды асылдандыру, бордақылау және азықтандыру кезінде жоғары өсім

алуға мүмкіндік беретін маусымдық төлдеу экономикалық тұрғыдан тиімді (9,10,11-сурет).

Дәстүр бойынша, бұл оқиға жемшөп пен климаттық жағдайларға байланысты қысқы және ерте көктемгі кезеңге сәйкес келеді, ал оның экономикалық негізділігі ғылым мен практикамен расталады.

Қысқы төлдердің бұзаулары өнімді жануарларға айналады, желтоқсан-қаңтар айларында төлдейтін алғашқы төлдер аналық қасиеттері жақсы жоғары өнімді сиыр бола алады.

Дамыған елдерде етті мал шаруашылығы бойынша және Қазақстан Республикасының көптеген асыл тұқымды және тауарлы шаруашылықтарында жас төл алудың маусымдық жүйесі қабылданды.

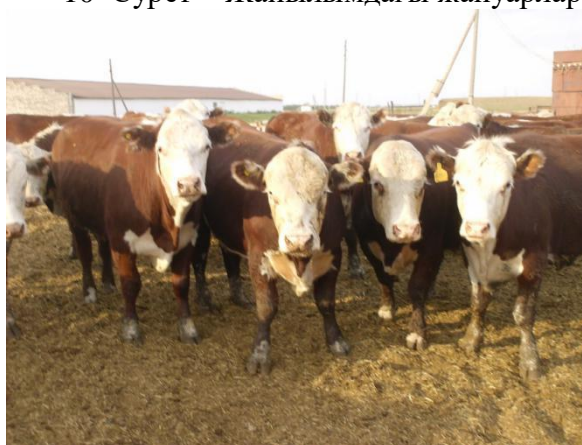

9 сурет– 13-15 айлық толықтырма қашалар

Сонымен қатар, маусымдық төлдеу кезінде нақты климаттық және шаруашылық жағдайларға қолданылатын ең жақсы мерзімдерді пайдалануға мүмкіндік беріледі.

10- Сурет – Жайылымдағы жануарлар

11-сурет – 15-18 айлық толықтырма бұқалар,
Орташа тірі массасы 430-455 кг

Әдетте, олар сиырларды қыста (желтоқсан - қаңтар - ақпан) немесе көктемде (наурыз - сәуір) өсіруге тырысады (12 - сурет). Төсеме материалы жеткіліксіз жекелеген

шаруашылықтарда, қажетті қысқы үй – жайлар болмағанда малдар ақпан-мамыр айларында төлдейді.

12 – сурет Бірінші төлдетудің сиырлары жайылымда

Көптеген ғылыми деректер, жетекші асыл тұқымды фермалардың тәжірибесі және асыл тұқымды зауыттарда жүргізілген жұмыс нәтижесінде олар қысқы және ерте көктемгі төлдердің пайдасына сөйлейді. Қысқы және ерте көктемгі өсімдіктер салмағы 220-240 кг, ал сиырлар 200-220 кг болатын бұқаларды емізуге аз еңбек пен қаражат жұмсауға мүмкіндік береді.

Етті мал шаруашылығындағы ұйымдастырудың және көбеюдің маңызды сәттерінің бірі - аналықтарды (әсіресе сиырларды) маусымдық пайдалану мерзімі және байлаусыз ұстау технологиясы. Бұл ғалымдардың еңбектерінде бірнеше рет айтылған, олар өз зерттеулерімен ет сиырларын көбеюде қолданудың бұл әдістері мен мерзімдері сүт сиырларымен салыстырғанда жыныстық бұзылулар және жатырдың қабыну аурулары сияқты ауруларды 3 есе азайтуға мүмкіндік беретінін анықтады. Олардың пікірінше, бұзаулағаннан кейін ет сиырларының бұзауды ұзақ уақыт жалап алу мүмкіндігі бар, нәтижесінде жатырдың тонусы жоғарылайды, бұл плацентаның бөлінуін тездетеді. Бұзауды маусымдық алу (қыс - көктем) аналық бездердің гипофункциясы мен кисталарына пайдалы әсер етеді, олар көбінесе қарапайым факторлармен байланысты, және көбінесе қыста дұрыс тамақтанбау табиғи түрде пайда болады, әсіресе жас сиырлар ауруға шалдығады, яғни таншалар.

Сондықтан, 15-18 ақпан аралығында кемінде 360-380 кг тірі салмаққа жеткен кезде, 15-20 айлық таншалардан бастап, табында жұптасуды жүргізген жөн. Уақыт өте келе сиырлардың жұптасуы тек маусымдық төлдеумен шектеледі. Қашарларды ұрықтандырудың осы мерзімдері 1-2 жыл ішінде төлдердің іскерлік шығымын 100 аналыққа 50% - дан 90% - ға дейін ұлғайтуға, сондай-ақ төлдерді оқшалау бойынша оңтайлы мерзімде іс-шаралар жүргізуге ыңғайлы, осылайша бірінші төлдердің болашақ қыстауда және алдағы төлдеуде жақсы дайындалуына мүмкіндік береді.